

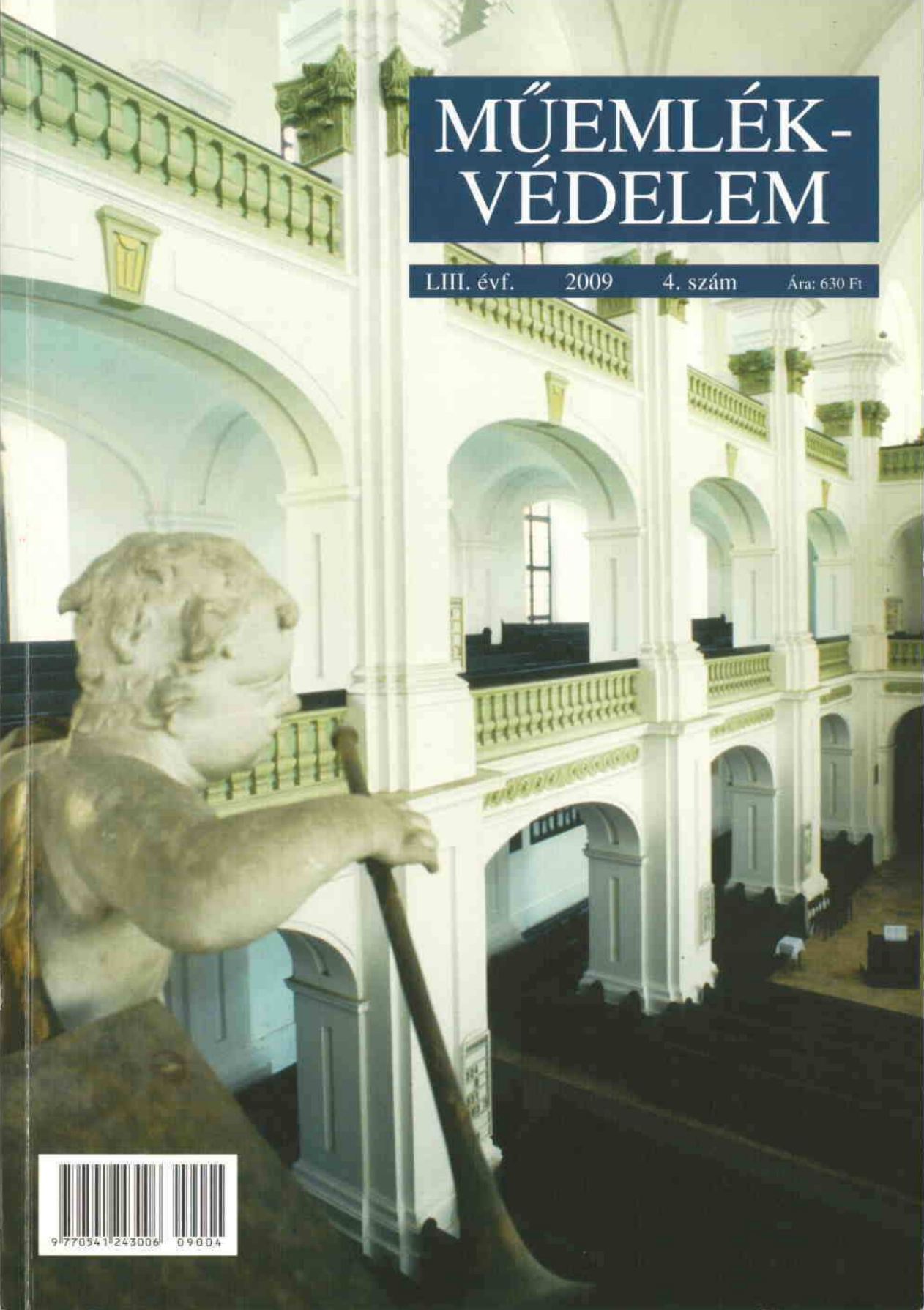
MŰEMLÉK- VÉDELEM

LIII. évf.

2009

4. szám

Ára: 630 Ft

9 770541 243006 09004

ÚJRAGONDOLT VISZONY A MODERNITÁSSAL *A kortárs portugál építészet fiatal generációjá'*

A koncepcióval és térrel való párhuzamos gondolkodás jellemzi azon építészek alkotásait, akik a modern építészet alapként történő kezeléséből kiindulva egy sajátos portugál kortárs építészeti *oeuvre*-t teremtettek az ezredfordulón.² Az építészeknek ezen csoportja, akik a '60-as években születtek, kétségkívül az Álvaro Siza és Fernando Távora meghatározta szellemiségen felnőtt nemzedékhez tartoznak, és a portói építésziskola erős és kiforrott hagyományainak megtartásával egy folyamatos fejlődés eredményeit hozzák létre alkotásaikban. A kortárs portugál építészet ismertségét jól jellemzi a generációt képező alkotók nemzetközi kiállításokon, konferenciákon és médiában való megjelenése. A publicisztikában nemcsak munkáikkal, de építészetelméleti tevékenységükkel is részt vállaló egyéniségek. Az alapos teoretikus feltárásból építkező, koncepcionális döntésekből kifejtett, modernista szellemiségű megoldásaikkal került az építészeti sajtó figyelmébe a 40-es éveiben járó új nemzedék.³

„Az építészeti nyelv egységesülése, amely áttöri a különböző építész generációk közötti határokat, Portugáliában a tudás átadásának sajátos jellegéből fakadóan mind a tudományos környezetben, mind a szakmai gyakorlatban bizonyos többletjelentéssel bír. A jelenség, amely 20 évvel ezelőttig jellegzetes kifejezésbeli és módszertani különbözőséget eredményezett Lisszabon és Porto építészeti alkotásai között, nagyrészt az építészek szabad mozgásterének és a gondolatok, vélemények itthoni és külföldi vérkeringése által egységesült gyakorlatnak köszönhetően az elmúlt 10 évben teljesen eltűnt” – írja Fátima Fernandes és Michele Cannatá az észak-portugál építészetet bemutató kiállítás katalóguskönyvében.⁴

A *kortárs portugál építészeti kultúra* kialakulása a Portói Képzőművészeti Iskola késő '40-es évekbéli termékeny talajában gyökerezik, amikor a Modern Mozgalom mint szélesebb tudományág és társadalmi program a diákok és fiatal építészek munkáihoz referenciaként szolgált.⁵ A művészetek

bevonása az építészképzés és a tervezés mindennapi folyamatába harmóniát teremtett a szakszerű gyakorlat és a művészi költészet között. Ez az odafigyelés kiszorította az uralkodó *beaux-art* szemléletet, és újra megteremtette a társadalommal való kapcsolatot. A Carlos Ramos vezette Képzőművészeti Egyetem Portói Építészeti Iskolája az ellenállás jelképe lett – a diktatúra alatt az észak-portugál város a modern mozgalom továbbélésére és sajátos fejlődésére adott lehetőséget. Megteremtődött a „portugál építészeti” alapja, mely modern nyelvezetével, egy hagyományokból építkező szemlélettel Fernando Távora és Álvaro Siza munkásságában teljesedett ki.

A korszerűség és a hagyomány ötvözésének szellemi alapjait a népi építészeti 1955–60 között véghezvitt országos kiterjedésű felmérése és az eredmények 1961-es publikálása jelentette, mely az oktatás szerves részévé vált, hivatkozási alapul szolgálhatott.⁶ Topográfia, tipológia, építéstechnológia és anyaghasználat rendje került elemezhetővé és egyértelműen követhetővé a tervezés folyamatában – mely a korszerű technológiák alkalmazásával, a formálásmóddal és kompozíciós alkotói attitűddel ötvözve speciális módszertant teremtett a hely szellemiségéhez alkalmazkodva.

Az 1974-es forradalom utáni politikai változások légkörében felnövekvő új generáció már felkészülten válaszolhatott a társadalmi igény generálta együttműködésre, ahol szociológusok és közgazdászok építészekkel együtt hozták létre a korszellem kívánta új lakókörnyezetet. A szerény gazdasági lehetőségek a modern kisipar esztétikáját élesztették fel, a „Bauhaus”-szemlélet a modern tiszta funkcionalitásával és formajegyeivel hozta létre az átmeneti időszak különleges alkotásait. A tudományos elemző módszerek immár társadalmi-gazdasági oldalról kaptak újra visszacsatolást, mely a gyakorlatorientált időszakban az oktatás reális megfeleltetését is eredményezte.

Az 1960-as években született generáció már az építészet társadalmi szerepének kiér-

demelt rangjába helyezkedhetett bele. Széles körű nemzetközi gyakorlata és kapcsolatai révén tudatosan vezetett egyéni kutatásokban határozta meg szellemi továbblépését. Friss szemléletével azonban nem szakad el kulturális környezetétől, csak újraértékeli azt: a helyi hagyományokban és kultúrában keres anyagokat és példákat, gazdagodni akarván a saját eszmei és technológiai örökségével.⁷

Az *Aires Mateus* testvérek, Francisco (1964) és Manuel (1963) a nyolcvanas évek végén fejezték be tanulmányaikat a Lisszaboni Műszaki Egyetem Építésztechnika Karán, majd a modern építészet szellemi alapjain kitartóan haladó Gonçalo Byrne műtermében dolgoztak. Korai munkáikat is együtt jegyzi a mesterrel, akivel saját irodájuk megalapítása óta is intenzív kapcsolatot tartanak fenn. Építészeti látásmódjuk meghatározója a modern építészet funkcionális tisztasága, de házaik a költői térkomponálás megtestesülései. Meggyőződésesen keresik az ihlető táj, a pragmatikus program és az anyag közötti összetett kapcsolatrendszer ideális együttállását, mely mindig egy lírai, konceptuális tervezői hozzáállásban hoz létre épületeket. A redukció iránti vágyuk a tervezés teljes folyamatában jelen van. A tervfázisok minden szakaszában makettek sokaságával és absztraháló síkkompozíciókkal kontrollálják az elképzelések következetességét. A grafikai továbbfejlesztett végső, publikációkba szánt rajzok is azt a komplexitást tárják fel előttünk, melylyel a tervezők az alkotás folyamatát egészen az idea megvalósulásáig mindvégig

egységes kompozícióként kezelik. „A levegőt határolják le néhány fallal” – mondja róluk Alberto Campo Baeza. A fiatal portugál építészpáros nem is tesz mást: a tiszta, többszörösen átgondolt funkciórendből prioritások és magukban hordozott hierarchiák kibontásával hoz létre komplex térstruktúrákat. Alenqueri családi házuknál (2001) a romok közé építve keresték a lejtőről feltárló táj, a megmaradt falak vastagsága és a közéjük illesztett ház elfordításából adódó felnyitások és térsűrűsödések különleges együttállásának hatását. Terek hierarchikus struktúrája jön létre azeitaoi (2003) átalakításuknál, ahol a nyeregretős tömegbelsőit kitisztítva az ürességben helyeznek el funkcióelemeket rejtő absztrakt fehér dobozokat.

Ami a régi és új kontrapozíciója e családi háznak, az a régi minimalista kiegészítése Sinesben található kulturális központjuknál. A történeti városszövet határán, szinte kapuzatszerű helyzetben helyeztek el négy kubust, melyek funkcionálisan önálló egységeket, de térszemléletükben összetartozó elemeket vontak egybe az urbánus közeg léptékének megfelelően. Az épület-együttes gazdag közintézményi feladatot lát el: kiállítóterek, könyvtár, filmszínház kapott benne helyet, és a kutatómunkát dokumentációs központ segíti. A tervezők az összevont telkeket egységes szemlélettel kezelték: négy párhuzamos tömbbe sűrítették a funkciókat, miközben az utcaszint alatt összefüggő platform ad átközelkedési lehetőséget az egységek között. Az egyenlő magasságú, egynemű anyaghasználattal létrehozott kötömbök között középen a gyalogosutca, a széleken hosszanti udvarok talál-

Manuel és Francisco Aires Mateus, Sines, művészeti központ

hatóak. Az utcát keretező, két középső épület tömb földszintje üvegezett homlokzattal fordul a járókelők felé – a kirakatszerű megoldás bepillantást enged a kulturális központ életébe, átlátást biztosít a szélső épületepárok közt meghúzódó átriumkertekig. Feszített-szabdalt külső-belső terek váltják egymást a sávós ritmusokban – funkcionálisan végletekig átgondolt, magas rendű térkompozíciót rejtenek e tömbök. A négy egység változó terminőségekkel komponált: a könyvtárat átlátható szabadpolcos olvasóterek jellemzik térbe állított lépcsőkkel, a kiállítógaléria felülvilágított vertikális tere lényegesen különbözik a vetítőterem zárt kubusától, míg a kutatóhelyek elmélyedést szolgáló szobái cellás-folyosós rendszerben jöttek létre. A változatos térstruktúrák az utcafelszín alatt érnek össze, ahol a négy tömb függőleges közlekedési rendszere belehasít az egységes térszintbe egyéni hangulatú közösségi tereket generálva a tömbök közötti részekben. Az elnyújtott lépcsők-rámpák e föld alatti terek hosszan történő befogadását segítik – a longitudinális terek húzása az alacsony belmagasságok ellenére is magasztos.

A *Promontório* irodát João Perloiro (1962), João Luis Ferreira (1963), Paulo Perloiro (1964) és Paulo Martins Barata (1965) alapította 1988-ban, nem sokkal a Lisszaboni Műszaki Egyetem Építész Karának (FAUTL) elvégzése után. A korszak fellendülő gazdaságának lehetőségeit saját útjukat járva kívánták megismerni, nem dolgoztak mesterek mellett sem külföldön,

sem belföldön. Nyitottságukra jellemző az a határozott szándék, mellyel kooperációra törekedtek más irodákkal, magánbefektetői pályázatokban vettek részt, vagy épp külföldi irodák portugáliai projektjeit vezették végig. E munkamódszer sajátos kritikái alkotótevékenységgel társult, a piaci helyzethez alkalmazkodó realitásérzék erősödésével. Saját munkáikban végiggondolt kísérletezéseik során eljutottak a racionalizmuson alapuló alkotástechnikáig: a szerkezeti rendszer végsőkéig finomodása, egyszerűsödése figyelhető meg lisszaboni társasházak beépítéseiknél. A Carnide (2002) és Oriente (2003) épületegyütteseknél az anyagok igen visszafogott – a szerkezeti erőjátékokat sugalló látszóbeton mellett jóformán egyedül a fa, illetve az üveg jelenik meg – alkalmazása mégsem eredményezett monoton, állandósult képet, hiszen a belső tér felsejlésével, illetve elzárásával folyamatosan változó megjelenést kapnak a házak.

Tiszta szerkezeti dominancia jelenik meg a város sűrű szövetétől messze, egy vidéki fejlesztésben. A Lisszabon földrajzi magasságában elhelyezkedő hatalmas régió, Alentejo az ország éléskamrája. A mezőgazdasági kultúra mély gyökerei alapfogalmak szintjén köszönnek vissza az európai uniós projektnek köszönhetően megvalósult, folyóvízi élővilágot bemutató helyi múzeumban. A déli éghajlati öv szikrázó napsütése épül bele a morai épületegyüttesbe. A vázas rendszerű épületszerkezet a terület gazdasági épületeinek logikus építettségre tett

Promontório, Mora, akvárium

utalás az ezredfordulón, mely gondolatot az épület telepítése is magyarázza: a településeket összekötő utak találkozásánál, egy kis patak felduzzasztott gátja mellett jött létre a ház. Az erős napsütés elől hatalmas fehér keretvázak ritmizált árnyékába rejtőzik el az akváriumok tömege, melyet a múzeumi terek és foglalkoztatók mellett a kiegészítő terek és előtér-veranda kísérik. A monoton ritmusban hosszan elnyúló keretek sorát a bejárat kapuzatszerű megnyitása váltja ki, a dombos lankákon határozott vonallal meghúzott telepítés az emberi beavatkozás erejét emeli ki. A rendteremtés az erőteljes absztrakció által tárgyként kezeli ez épületet, szinte táji elemmé emelve a középületet. A modernizmus mesteri képeinek kontrasztos dinamikája jut eszünkbe, miközben a keretek fekete-fehér árnyékritmikáját szemléljük. Az archaikus nyeregtetős tömegforma kapcsolódás a táj jellemző épülettípológiájához, de a keretek végtelen rendjébe komponált térsor kortárs attitűddel öntörvényű. A határ a tradicionális formaidézet és kortárs vizuális absztrakció között nagyon keskeny mezsgye.

Az *ARX Portugal* alapító testvérpárja, José (1963) és Nuno (1961) Mateus 1986-ban, illetve 1984-ben végzett a Lisszaboni Műszaki Egyetem Építész Karán. Nuno Mateus a New York-i Columbia Egyetemen folytatta posztgraduális tanulmányait 1987-ig, majd Peter Eisenman irodájában dolgozott. Később José Mateussal együtt Daniel Libeskind műtermében dolgoztak, majd

1990-ben megalapították közös irodájukat. Generációjuk képviselői közül talán nekik sikerült a legkoherensebbül összhangba hozniuk a külföldön szerzett gyakorlatot az ország sajátos, hagyományokon alapuló kontextusával. Ezáltal válhattak korosztályuk egyik legizgalmasabb, elszánt kísérletezőseken és következetesen végigvitt gondolatokon alapuló alkotóivá. Építészeti döntésük lendületes, könnyed tömegformálásban rendezi a meglévő szituációt: az ílhavói Maritime Museumnál (2002) a régi épületeket teljesen újraorganizálták az új kiállítási koncepció érdekében. A portói Vérbank épületénél (2004) még egyértelműbb a konstruktív rendteremtés attitűdje; a kaotikus lakókörnyezetben a több utcára nyíló telek-együttesben egy nagyon szigorú technológiai vonalra kellett elhelyezni a funkciókat, amit egy vonalgesztussal oldottak meg, amely néhol előtető, néhol oldalfal, máshol épülettömeget fed. Cascaisi Zenekonzervatóriumnál (2007) pedig egy meglévő vilaház belső udvarába szinte kertépítészeti elemként hozták létre az addíciót.

A Tejo folyó hatalmasra kiszélesedő tölcseértorkolat-öblében kis városok sokasága kíván a főváros infrastrukturális adottságainak holdudvarában önálló fejlődési pályára lépni. Természetesen a metropolisz közelsége meghatározza a területfejlesztések funkcionális jellegét, tömbházas és lakóparkos beépítések heterogenitása váltja fel az egykori mezőgazdasági területek rurális arculatát. Magasházak szomszédságában, az autó-

ARX Portugal, Barreiro, főiskola

pálya mellett húzódó zóldsávba integrálódott a barreiroi főiskola épülete. A hosszan elnyúló telek északi végéhez koncentrálták a parkolózónát, hogy a déli fenyő- és paraferdőhöz közel kerülhessen a beépítés. Az észak-dél tengelyű központi folyosóra hasábokból felfűzött kompozíció illeszkedik. A keskeny épülettömbök között udvarok nyílnak fel, ami a bútüfelületükön burkolt és zöldtetővel fedett épületsávok között felnyíló fél átriumokat generál. Az épülettömbök e köztes területekre homlokzatokkal nyitnak, vakolt felületkezelésük a komponálás metszetjellegét erősíti. A hasábok magassági és szélességi viszonyai a belsők funkcionális igényei szerint kerültek meghatározásra, elsődleges egymás mellé fűzésük egyes tetőfelületek rámpás kialakításával oldódik. Az Arx-ra jellemző nagyvonalú térbeli kompozíció a belső terek entitását részesíti előnyben a teljes beépítés elsődlegesnek tűnő vonalszerűségén túl. A tetősíkokba süllyesztett negatív térkubusok tovább gazdagítják a belső terek használati rangját, elmélyülést szolgáló pációnteraszok képződ-

nek, melyek a tetősíkból kiemelkedő felülvilágítókra válaszoló kontraelemek: a belső tér hierarchiájának és tagoltságának kiegészítő és elvonó elemei e formamódosítások. A kétszintes épületsávok (előadók, szemináriumi termek, menza, könyvtár) a keleti oldalon a magasabban futó útfelülethez rámpákkal érnek ki, a nyugati oldalon azonban határozott kétszintes nyersbeton bútüvel jelennek meg a park fái között. A terephez tektonikusan integrált beépítés az északi oldalon ötszintes (az adminisztrációt magában foglaló) épülettömbbel zár, határozott állásfoglalást adva a toronyházas lakókörnyezet felé. A grafikus kompozíció így vertikális és horizontális értelemben is átvezető kompozíció az épített környezet és a természetes park között.

João Mendes Ribeiro (1960) tanulmányait a Portói Egyetem Építész Karán végezte, majd megalapította saját irodáját Coimbrában. Azon alkotókhoz tartozik, akik nem kifejezetten építészeti, sokkal inkább valamilyen határterületi munkásság – jelen esetben színház, táncszínházi díszle-

João Mendes Ribeiro, Montemor-O-Velho, teaház

José Fernando Gonçalves, Vila Nova de Gaia, ravatalozó

tek és belsőépítész – során tettek szert ismertségre, majd csak ezután jelentek meg épületfelújítások és önálló épületek a tevékenységükben. Ennek megfelelően a részletek megfogalmazására hihetetlen nagy hangsúlyt helyez.⁸ A történeti környezetben való építés esetén ez koncepcióban visszafogott viszonyt eredményez. A természetes, részletekre koncentrált gazdag építészeti mondanivaló jelentkezik a cortegaça-i családi ház (2004) bővítésénél, ahol egy vendégházat kívánt létrehozni a pajta átalakításával. A vernakuláris építészeti technikai részletei jelennek meg mai kiérlelt formában.

Ribeiro részletek iránti elkötelezettsége alapvetően jellemezhető Mies van der Rohe cizellált modern építészeti örökségével. A módszer rokonsága egyértelmű Montemor-O-Velho-i teaházánál, mely egy közép-portugáliai lovagvár felújításakor készült. Az erődítmény temploma ma is funkcionál, és egyes részei teljes egészében rekonstruálhatóak voltak. De számos épület valós dimenzióit csak romos falak által határozhatjuk meg. Karcsú faltestek és masszív alapfalak között jött létre a pihenés és relaxáció tere. A könnyűszerkezet didaktikus választás volt ebben a szituációban: ezáltal elérhető volt a lebegő elhatárolódás mind a földtől elemelt padozatplatóval, mind az üvegdoboz felett látszó tetőfödémel. A létrejövő objektum nemcsak vertikális értelemben, hanem horizontális diszpozíciójában is távolságot tart a megmaradt faltestektől: megtartja azok materiális megjelenését, és a távolság által még inkább hangsúlyozza saját maga intakságát/sér-

tetlenségét. A diagonálisan futó falmaradványok között szigorú öntörvényi rendben, derékszögekkel szerkesztett épület áll. A két födémlemez közé keret nélküli üveg került, mely csak az ajtóknál kapott szerkezetként értelmezhető keretet. Négy pillér hordozza az üvegekubust, melynek belsejében egyedi kompakt elemként jelenik meg a kiszolgáló terek faburkolatos doboza. A régi és új egymás mellett jelenik meg értékhatárok nélkül, de egymást kiegészítve. A kontextus egy sajátos viszony alapján értelmezhető, ahol a masszív történeti szerkezetek és a transsparens addíció nem érintik meg egymást, de együttlétük feltételezi a másik vizuális hatását.

José Fernando Gonçalves (1963) a portói építészfakultás elvégzése után José Paolo Santos majd Edoardo Souto de Moura irodájában dolgozott. A gyakorlati évek után saját irodát alapított évfolyamtársával, Paulo Providênciaval, akivel több közös munkát jegyez, de ezzel párhuzamosan már önálló alkotásokkal jelentkezik. Munkáiban meghatározó a karakteres szituációs döntés, mely az adott építészeti környezetet figyelembe véve igyekszik minőségi kategóriákban meghatározni egy új konstellációt. A beavatkozások sokkal inkább karakteres elemhasználatlaltal alkotott új elemek, mint újraértelmezései a meglévő környezetnek. Megvalósult alkotásainak nagy része születési helyéhez kötődik.

A Douro folyó partján, Portóval szemben fekszik Oliveira do Douro városkája, mely egyfajta kertvárosa, alvóvárosa Portónak. A szellemi központot jelentő templom

Paulo Providência, Lisszabon, dominkánus központ

és temető az infrastrukturális fejlesztések következtében határszélre került: a település által elfoglalt plató szélén vezették el az észak-déli autópálya városi becsatlakozását. A terület rendezésével köztereket, egy ravatalozót, egy cserkészszállót és egy gyülekezeti épületet helyeztek el a barokk templom mellett. Az urbánus szintű beavatkozás erősíti a templom felé vezető, fasorral szegélyezett út méltóságát. A ravatalozó épülete ezen út mentén, a temetővel szemközt lett felépítve. A hátsó telekhatárra húzott hosszanti beépítésből három tömeg lép ki: a kápolna és a két kisebb ravatalozó; az úttal párhuzamosan vezetett tágas folyósóelőtérrel vannak összekötve a telekbelsőben. A fel-tárolásban meghatározó a három tömeg ritmikus megjelenése, ahol a temetőbejáráttal szemközt elhelyezett fő megközelítés (mely a nagy kápolnatér mellett nyílik) baldachinszerűen jelenik meg a zömök tömegek között. Az épület enyhe hátrahúzásával zöld füves terület jött létre az út mentén, mely élesen szembenáll a temető teljes egészében leburkolt és a sírok súlyos márványtömbjeivel tarkított mezejével. A kápolna domináns kubusa nyersbeton anyagával kiemelkedik a kompozícióból, melyet a két kisebb ravatalozókápolna kőburkolata hasonlóságában ellenpontosz. A két anyag hasonlósága textúrájukban és nagy táblás osztásrendszerük finom illesztéseiben ér össze, de a kisebb ravatalozók családias közvetlensége a nagy ravatalozókápolnában szigorú ridegséggel párosul. A nyersbeton felületeket itt egyszer-

rű asztaloszerkezetekként formált bútorzat egészíti ki, mely a materiális megtisztulást hangsúlyozza.

Paulo Providência (1962) építészeti látásmódjára jellemző hatással volt a portói iskola elvégzése. Diplomája után azonnal visszatér szülővárosába, és megalakítja műtermét. Részletmegoldások kifinomult világából áll össze házainak kompakt egysége, mely nem a formai elvárások felől közelít. Funkcionálisan rendezett döntései az elemekből felépülő tárgy tudatosságával jönnek létre. Pályafutása során folyamatosan együtt dolgozik szellemi partnerségben más építészekkel, mely diskurzusszintű kapcsolatrendszerében a visszafogott megoldások irányába viszi építészetiét. Letisztult elemkészlet és kimért kompozíció jellemzi alkotásait. Vila do Conde egészségháza (2005) a szuburbánus nyaralótelepülés heterogén településszövetébe nyugodt hosszanti kubbussal teremt rendet. A Braga melletti Figueiredo kis barokk kápolnájának bővítésekor (2004) a tipológia gondos kifejtése karakteres hozzáépítésben testesült meg. A meglévő oldalhajó arkádíves megnyitására alátámasztás nélküli, nagy kiváltással válaszol az új oldaltér. A belső tér alaprajzi növelése mellett teljes bútorzati koncepció szerint megújult a szakrális tér. Paulo Providência a vele számos alkalommal együtt dolgozó José Gonçalves-sal és a részletképzésben minimalista felfogású João Mendes Ribeiro-val a coimbrai építészeti oktatás meghatározó egyéniségei.

José Ricardo Vaz és João Pedro Falcão de Campos, Lisszabon, Margem bár

Lisszabon külső autópálya-körgyűrűjének nyugati zónájában hatalmas területekre kiterjedő társasház-építkezések formálják át a táj jellegét. Az intenzív középmagas szalagház és magas toronyházas beépítés jelentős mértékű lakossági átstrukturálódást eredményez. A kevés intézményi zóna a forgalmasabb utak mellé szerveződik, mintegy a dinamikus életvitelnek jobban megfelelő pozícióba. A dominikánus központ több ütemben történő építésének elemei a szellemi központ megteremtését alapozták meg először a szállás- és oktatási termek kialakításával, majd újabban a templom létrejötte megadja a lelki épülés terét is. Paulo Providência és José Gonçalves közös munkájában egy szikár, ugyanakkor részleteiben nagyon közvetlen szakrális tér alakult ki. A korábbi épületrészek és a templom rendezett átriumudvart fog közre, melyre a templomtérből kilátni. Az utcai oldalhoz telepített oktatási intézményrész mögött, a telekbelsőben található a templom, mely feltárulását is meghatározza: a modernista hangulatú épületek mellett elhaladva jutunk el a templom előteréhez, ahonnan a belépés ipari méretű kapun keresztül történik. A templomtér belső használata a kolostorszárnyból is megoldott, és a hívek bejáratához átellenes végében a hosszanti templomtömeg egy additív tömegkapcsolattal megoldott kápolnával is kiegészül. Míg a napi használatos sekrestye-kápolna tér belső téri szerkesztésében a fa dominál, addig a templomtér uralkodó anyaga a felpolírozott hatású nyersbeton felület. A ri-

deg anyag hidegsége a finoman komponált megvilágítások által feloldódik. Az oltártér fényben megdőlő fala klasszikusan longitudinális tér érzetét kelti, mely a hosszanti szerkesztéssel kialakított oldalsó megvilágító sávok és az oltártér irányába lejtő padozat által még markánsabb. Az átrium felé megnyíló ablakfelület és a túloldali fényakna letámasztás nélküli, hosszan futó áthidalása karakteres elemei, míg a zsaluzópanelek illesztésének raszterében ellényegített beton a személyes befogadást segítő olvasata a kémenyen komponált szakrális térnek.

José Ricardo Vaz és João Pedro Falcão de Campos számára, mint az egyetemről éppen kikerült legfiatalabb generáció tagjainak, a heterogén környezet indokot teremt karakteres megjelenésű épületeik kollázs-szerűségének hangsúlyozására. Ez az újonnan felnövő nemzedék számos hónapot töltött külföldön, ahol személyesen tapasztalhatta a portugál építészoktatástól néha jellemzően eltérő oktatási szemléletet és tervezői metódusokat. A nemzetközi trendekben járatos, az érvényesülést a megszokott hazai viszonyokhoz képest az újdonságban kereső építészgeneráció könnyedén nyúl a jól olvasható, diagramokban képiesíthető építészeti magatartáshoz. A topológiát és a város szerves fejlődéséből kifejtendő identitást kritikai élccel írják felül.

Különleges adottságú környezetben tervezett a két fiatal építész. Lisszabon nyugati részén, a hosszú tölcseértorkolat északi partján, a Jeronimos-kolostor köré települt

Belém negyedben található a vízparti bár. A mind történeti (XV. századi Belém-torony, az 1940-es években épült felfedező emlékműve), mind kortárs művészeti (Vittorio Gregotti által tervezett Centro Cultural Belém) szempontból meghatározó épületek szomszédságában húzódó partszakasz rekreációs zónája a metropolisznak. Az egykori kikötők helyén a megvalósult rehabilitáció eredményeként vendéglátóhelyek, yacht-klub és szállók sorakoznak. A fiatal építészek által létrehozott pavilonszerű struktúra az egykori ipari örökségre utal képi megformálásban és anyaghasználatában. A nehézkos ipari szelvényekből légies, áttetsző keret jött létre, mely a promenádról a víz felé átlátható. A tartók egyszerre töltik be a tartószerkezet és külső homlokzatburkolat szerepét is. Játékos struktúrájukban az üvegsávokkal sorolt elemek a tetősarkoknál váltanak, a fehérre festett I acélpillérekből üveg lesz, és a függőleges üvegsávokra födém-tartók „nehezednek”. A tiszta szerkezeti kapcsolatokkal épített tektonikaellenes kompozíció a realitástól elemeli az objektumot, szobrászati kollázsba helyezi a tiszta funkciókkal megjelenő építményt.

A bemutatásra került alkotók a portói iskola szellemi hagyományán nevelkedtek, ha sokan nem is az észak-portugál építészoktatás növendékei.” A Siza alkotásaira irányuló nemzetközi médiafigyelem az alkotói metódust kiteljesítő új nemzedékre is ráirányította a figyelmet, akikben koherens követőit találták meg a hely szellemiségéből, a kulturális adottságokból építkező, újragondolt modernista szemlélet követőiben.

JEGYZETEK

1. A tanulmány az OTKA 68610 jelű kutatása és az MTA Bolyai-ösztöndíj támogatásával jött létre.
2. Fernandes, José Amnel. „Architecture and context.” In: *Arquitectura portuguesa contemporânea 1991–2001. Contemporary architecture in Portugal 1991–2001*. Fátima Fernandes and Michèle Cannatà (szerk.), Porto: Edições ASA, 2001.
3. *Arquitectura portuguesa – una nueva generación. Portuguese architecture – a new generation*, 2G n. 20., 2001/IV. Barcelona: Editorial Gustavo Gili SA, 2001.
4. Fernandes, Fátima – Cannatà, Michele. „From the exile of modern architecture to contemporary times.” pp. 18–23. In *Des-continuidade*. Valente de Oliveira, L. (szerk.), Lisbon: Civilização Editora, 2005.
5. Tostões, Ana (szerk.) *Arquitectura moderna portuguesa 1920–1970*. Lisboa: Instituto Português do Património Arquitectónico, 2003.
6. A több kiadást megélt munka ma is fontos referencia a tervezésoktatásban. Afonso, João – Martins, Fernando – Meneses, Cristina (szerk.), *Arquitectura popular em Portugal*. Lisboa: Ordem dos Arquitectos, 2004. (4th ed.)
7. Portas, Nuno, and Manuel Mendes. *Portugal – architecture 1965–1990*. Paris: Editions du Moniteur, 1992.
8. Ribeiro részletekben értelmezhető gondos tervezői tevékenységről lásd: Tostões, Ana. *João Mendes Ribeiro – arquitecto – obras e projectos 1996–2003*. Porto: Asa, 2003.
9. A fiatalok új generációját bemutató munkák: Gadanho, Pedro, and Luís Tavares Pereira, ed. *Influx – arquitectura portuguesa recent. Influx – recent portuguese architecture*. Porto: Civilização Editora, 2003. és Gadanho, Pedro, and Luís Tavares Pereira, ed. *Metaflux – duas gerações na arquitectura portuguesa recente – two generations in recent portuguese architecture*. Lisboa: Instituto das Artes – Ministério da Cultura, 2004.